

Spetsiaalne fond

~~9225~~  
~~V62b~~

~~1.28.1917~~  
~~4.10~~  
1917

# EESTI KIRJANDUS

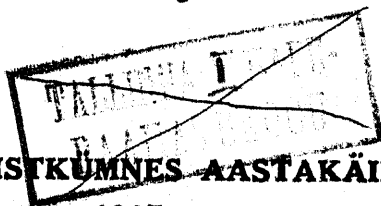
EESTI KIRJANDUSE SELTSI VÄLJAANNE

TOIMEKOND: J. AAVIK, M. J. EISEN, V. GRÜNTAL,  
A. JÜRGENSTEIN, M. KAMPMANN, A. KITZBERG,  
J. KÖPP, J. LUIGA, W. REIMAN, J. TÖNISSON.

ENSV  
Posti- ja telek  
Rahvastöökoja

TEGEV TOIMETAJA J. W. WESKI

SP, -1429  
EP4352



KAKSTEISTKUMNES AASTAKÄIK  
1917



EESTI KIRJANDUSE SELTSI KIRJASTUS

# EESTI KIRJANDUS

EESTI KIRJANDUSE SELTSI KUUKIRI

1917

XII AASTAKÄIK

№ 5

## Loomaohver.

M. J. Eisen.

Ohverdades antakse ühe elu teise eest. Inimene peab oma ehk teise inimese elu ohverdamiseks liig kalliks; ta annab enese eest looma. Ohverdatakse hobusid, härgi, lehma, vasikaid, lambaid, kitsa, sigu, kukkesid, kanu, hanesid ja muid koduloomi.

Oma jagu tähelepanemist pöördi juba muistsel ajal ohverdatava looma värvi peale. Härjad, lehmad, puulad, vasikad pidid tavaliselt kas süsimustad ehk lumi-valged olema. Kiriku aseme määramisel pandi rõhku kas mustade härgade ehk valgete vasikate peale. Vist kõlbab musta ehk valge looma puudusel ometi muudki karva loom. Saksamaal nõuti ohverdatavalt hoostelt valget karva. Meie kodumaal ohverdatud hooste karva kohta pole mulle teateid silma puutunud. Võimalik, et muistsed eestlased hobuse karva peale suuremat rõhku ei pannud, vaid igakarvalise hobuse arvasid ohvrisaajale kõlbavat. Lammastest näikse mustale ohverdamiseks eesõigus antavat. Küsitavaks jääb, kui palju lindude sulgede värvi peale vaadati. Kuke kohta öeldakse sagedasti, et see must pidi olema. Muidugi kõlbasid tavaliselt valged ja kirjud kuked ja kanad, aga iseäralikkudel juhtumistel pidi ikka must kukk-ohvrina esinema.

## Veiseohver.

Ajaloolisi vanemaid teateid veiseohvri kohta annab Läti Hindrek. 1211. aastal kirjutab ta eestlastest (XV, 3): „Nad süütasid külasid ja kirikuid põlema, löid liivlasi maha, keda kätte said, võtsid teisi vangi ja viisid palju saaki ja ajasid veiseid ja muid loomi omaste kogumisepaika. Ja tapsid veiseid ja muid loomi, keda nad oma jumalatele ohverdasid, ja uurisid nende mõtteid. Elajad langesid

tappes ometi pahale pahemale küljele ja kuulutasid jumalate rahutust ja halba märki ette." Varemini kuulsime, kuidas eestlased aru pidasid, kas härga ehk preestrit ohverdada; liisk langes härja peale, ja kohe ohverdati härg (XXVI, 7). Liivlaste ohverdamise kohta kirjutab Hindrek (XVI, 4): „Kuna nad jumalatele vana kombe järele au pakkusid, tapsid nad loomi, viskasid ohverdatud koerad ja sikud kristlaste irvitamiseks piiskopi ja kogu sõjaväe ette kindlusest alla.“

Fabricius teab oma ajaraamatus noore musta lehma ohverdamisest kõnelda; sellest eelpool pikemalt.

Härjaohvrüst kuulsime ju eespool Vöhandu jõe ohvritest kõneldes. Kui soomuseta kala mõrda juhtus, ohverdati mullikas ja sama nähtuse kordumisel härg. Härja ohverdamisel peeti jumalale iseäralik palve. Õpetaja Gutsloff kirjutas 1644 niisuguse palve kellegi Erastvere mehe suust üles. Palve ise kuulub nii: „Voda Picker, herja anname palvus katte sarve kahn ninck nelli Shörre kahn, kündi pärrast, külvi pärrast, Olje vask, terra kuld. Touko mujo musto pilve sure soh, korken Kondo, laja Lahne pähle. Simmase ilm, messi hohk meile kündjalle, külvjalle. Pöha picken, häja meie põldt hüvva ölja allan, ninck hüvva päh otzan ninck hüvva terri sissen.“

Kuusaluust teab J. Abreltal rahvajutu järele koguni suurepärasest ohverdamisest kõnelda. Kuusalu allikatest käinud korra üks rahva vanem ehk kuningas tervist otsimas ja saanudki terveks. Tänu täheks ohverdanud ta kohe Raamatiku mäel 300 härga Kuusalu allikate auks. Pärast käinud ta paljudes sõdades, ilma et ükski nool ehk nui talle oleks viga teinud, sest et vete vaimud teda varjanud. Nii suure hulga härgade ohverdamine meie oludes paistab vaevalt tõenäolisena; ju 10 härja ohverdamine kipub liiaks minema. Ehk on keegi võõra maa suurte meeste härgade-ohverdamisest kuulnud ja nende eeskujul Kuusalu loogi nii rohkearvuliseks muutnud?

Härgi ohverdati kirikute ehitamiselgi. Roosa kirikust jutustatakse, et selle altari alla 3 härga ja iga nurga alla üks härg pandi. Martnas ohverdatakse paar härgi, Sangastes pull, ja veel mujalgi peavad härjad kiriku aluskivi panemisel elu jätma. Küsitavaks jääb, kas kogu härg nurga alla pandi. Vist tuleb lugu nii mõista, et härg ehk enamgi tapeti, verd kohale valati, liha aga ohverdajad ise söid. Näib, nagu oleks rahaaugust varandust kätte saada püüdes vanasti vasikas ehk veis ohverdatud.

Varemalt tähendasin juba, et germaanlased iga 9 aasta takka 99 veist ohverdasid. Vanad greeklased ja roomlased on kuulsad oma hekatombide poolest. Hekatombe tähendab 100-veiselist ohvrit. Niisugune ohver ohverdati suurte sõdade puhul. Karthago teise sõja järele oherdati Roomas 300 looma korraga. Keiser Julianusest räägitakse, et ta ei tahtnud leppida tavaliste ohvriloomadega, veistega, vaid soovis jumalatele midagi iseäralikku pakkuda. Ses mõttes laskis ta ohvrialtaril 100 lõvi ja 100 kotkast tappa. Muidu aga oli viisiks ikka koduloomi jumalatele meeleheaks anda.

Alati ei ohverdatud Kesk-Euroopas ega Greekas hekatombisid. Igapäevases elus arvati jumalatele ju ühest härjast ehk mullikast küllalt saavat. Ohverdatud loomade pead riputasid germaanlased tihti puude otsa.

Rekordi ohvri suuruse poolest saab vististi Saalomon. Templi pühitsemise ajal ohverdas ta 22.000 veist ja 120.000 pudulohust! (1. Kun. r. 8, 63).

Soomlastel on härjaohver ennast tänini alal hoidnud, mitte üleüldiselt, vaid Laadogas Mantsisaarel. Kui hunt ehk karu loomi murrab, tõbi karja hävitab, töötab loomade omanik pühale Eliale härja ohverdada, lootuses, et siis kari edaspidi kahjuta jääb. Enamasti määrab peremees selleks esimese härgvasika, kellest Elia härg peab saama. Elia härg kasvatatakse kodu kolmeaastaseks ja saadetakse siis Mantsisaarele, kus saarlased teda oma karjamaal härjapäevani peavad. Kui mitu härga on Eliale töötatud, jäetakse teiste ohverdamine edaspidiseks ajaks. Pühapäevaks pärast Elia päeva tuleb palju rahvast Mantsisaare surnuaiale kokku. Härg tapetakse, liha keedetakse, kokkutulijad saavad tüki liha kaussi, leib on kottu kaasa võetud. Selle peale lähevad kõik haudadele liha sööma. Süüakse, senikui kõik otsas. Peaks midagi üle jääma, visatakse see kas Laadogasse ehk antakse vaestele. Härja nahk müüakse oksjonil; saadud raha pannakse saare kabeli ohvrikasti. Aja jooksul on härjatapmine küll nagu lihtsaks söömaajaks muutunud, aga ometi paistab kogu talitusest ohvri vaim vasta. Mitmel puhul on katsutud seda härjatapmist järele jätta, aga ikka on kuskil karjale midagi õnnetust juhtunud ja see õnnetus uuesti põhjustanud endist pruuki jätkata. Kuidas ka härjatapmist keeldakse, vastavad ohverdajad: „Eks igaüks või omaga teha, mida tahab.“ Rahvajutu järele ohverdatud vanasti Mantsisaarel alati seks sinna ujunud põder. Kui aga korra põder jäänud ilmumata, võetud härg, ja sest ajast

saadik on härjaohver viisiks saanud (J. Krohn, Suomen suvun pakanallinen jumalanpalvelus, l. 176—179). Niisamasugust pödra asemele astunud härja ohverdamist leiame Permi Soome sugu rahvasteltki.

Tuttavad on mõnesuguste loomade ohverdamise poolt votjakid. Üks selle rahva olude tundja kirjutab, et Nürja külas, kus iseäranis suuri ohvrid peeti, mõne korra 80 lehma, niisama palju hobusid, hulk härgi ja palju vähemaid kariloomi ohverdati, peale selle veel raha, mis hielõhmusesse pandi. Teine teade, ehk enam uue- mast ajast, nimetab Nürja küla ohvriks 3—4 paari hobusid, paari härgi ja lehma ja umbes 50 lammast (U. Holmberg, Permalai sten uskonto, lk. 128). Ülepea on votjakkide seas loomaohver enamasti igal pool päevakorral.

### Hobuseohver.

Hobuseohvri jälgi olen kõige enam Tartu- ja Võrumaalt leidnud. Mõlemas maakonnas teatakse ühtlasi hobusejumalastki rääkida.

Võnnu kirikukatsumise protokollides 10. ja 11. märtsil 1680 kaevatakse: „Kiidjärves ohverdatakse hobusejumalale Georgiusele, Kärša külas seajumalale Antoniusele ja Torekesis (Terekeses) lambajumalale Katarinale.“ Opetaja E. P. Körber kordab neidsamu teateid 18. aastasaja lõpul Võnnu ajaraamatus, kuid kirjutab muudetult, et „Torkatse küla rahvas lambajumalat, Kärša küla rahvas kitsejumalat ja Kiidjärve rahvas hobusejumalat kumardab ning iga aasta ühe lamba, kitse ja hobuse võtab tappa ning nimetatud jumalatele ohverdada“.

Nagu eelmistest ridadest selgub, erineb Körberi teade protokollist teatest Kärša küla kohta. Protokoll nimetab Kärša küla rahva seajumala Antoniuse austajaks, Körber aga ilma nimeta kitsejumala austajaks. Kiidjärve ja Terekesse rahvas austab niihästi protokollide kui Körberi teatel hobuse- ja lambajumalat. Protokoll nimetab iga koha jumalaid nimepidi, Körberil puuduvad nimed Georgius, Antonius, Katarina. Kahjuks ei ütle protokollid, missugusel päeval neid nimetatud „jumalaid“ austati. Oletada tuleb, et jüripäeval, tõnispäeval ja kadripäeval. Seega ei või Georgiust, Antoniust ja Katarinat sugugi jumalateks arvata, vaid katoliku kiriku pühiks isikuteks. Võimalik ometi, et Rooma kirik pani endiste Eesti hobuse-, sea- ja lambajumalate — nimeliste ehk nimeta jumalate asemele omad karjakaitjad Jüri, Tõnise ja

Kadri = Georgiuse, Antoniuse, Katarina. Protokollid ei kõnele neile jumalatele ohverdamisest otsekohe midagi, vaid nimetavad nende austamist (wurden verehrt); Körber, umbes 100 aastat hiljem, tähendab, et hobusejumalale hobune, kitsejumalale kits ja lambajumalale lammas tapetakse ja ohverdatakse. Võimalik, et Kärstal Körberi ajal enam kitsa kui sigu ohverdati, ja sel põhjusel kõneleb Körber Kärsa küla kitsede austamisest ja ohverdamisest, ülepea Kärsa kitsejumalast.

J. Ruusi teadete järele oli Võnnu Ahja mõisa nurmel Laeva moonamaja lähedal veel aasta 30 eest selgelt näha kividega piiratud koht, kus varem ajal hobusid ohverdatud; missugusele jumalale, ei teatud enam; arvati, et sõjajumalale (Eesti Kirjandus 1914, nr. 1).

Setudelt on paremaid teateid saadud hobuseohvri kohta. Neist selgub, et kalamehed veejumalale hobuse andsid meelega, lootes, et veejumal neile rohke kalasaagi kingib. Veejumalale määratud hoost söödeti kolm päeva enne ohverdamist leivaga ja kanepitega. Ohverdamispäeval võiti hobuse pea meega ja soolaga kokku. Lakka seoti linta. Ohverdamine sündis ööse. Hobusele köideti kaks veskikivi kaela. Talvel uputati hobune urkasse, suvel lahtisesse vette. Hobuse uppumine tunnistas ohvri vastuvõtmist veejumala poolt, mitteuppumine veejumala rahulolematust. Ohvri vastuvõtmise puhul õnnistas veejumal kalamehi hea saagiga, vastasel korral kadusid kalad kõik ära (Miks, l. 19).

Hoost ohverdades otsiti seks enamasti vana, muidu terve loom, kes enam ei jaksanud tööd teha. Niisugust ära andes ei kannatanud ohverdaja suurt kahju. Ülepea hakkas aja jooksul ohverdajate meel selle peale käima, et ohvriks vähehinnalist hingelist anda, kuna alguses ohvri eesmärk oli jumalale just kõige kallimat kinkida.

Kui tihti meie maal muiste hobuseohvrit tarvitati, selle kohta puuduvad kindlad teated. Võimalik, et muiste hoost ohverdades, s. o. kui teda mitte ei uputatud, ta liha niisama söödi kui muude ohvriloomade liha. Kindlad teated selle kohta puuduvad meil. Läänepooliste rahvaste hobuseliha-söömise kohta annavad vanad kirjalikud allikad selget aru. Hobuseliha söödi vanasti läänes niisama kui iga muu looma liha.

Ristiusk nägi hobuseliha söömisest midagi vastikut ja keelas selle söömise kõvasti ära. 1272 ilmus endistele määrustele lisaks seadus, mis hobuseliha söömisest eest raske nuhtluse määras. Mõnesugused keelud kiriku poolt

tegid hobuseliha söömisele igal pool lõpu, kuni uus aeg ses tükis jälle hoostele sõda kuulutab.

Rahvas hakkas hobuseliha söömise peale jälgilt vaatama. Vanad jutud kõnelevad, vana-õelus ehk keegi muu kuri vaim kutsub mõne korra kellegi enese juure pidule, kus mõnesuguseid kallid maitsvaid rooge lauale kantakse. Kui hiljemini piduline pidult lahku ja ta silmad nõidusepettest vabanevad, näeb ta kohkudes, et ta hobuse jalga närinud.

Hobuseohvri kohta Soomes on vanemast ajast üks mälestus ennast alal hoidnud, nimelt Konevitsi kloostri asutaja Arseni eluloos (Исторія Россійской Іерархіи IV, l. 626—628). Laadoga rannaäärne rahvas saatis igal kevadel karja ilma karjaseta Konevitsi saarele. Sügisel loomi saarelt ära tuues jätsid nad ühe hobuse saarele ohvriks kaitsevaimudele, keda nad suure kivi all arvasid asuvat.—Kaugemate Soome sugu rahvaste seas oli hobuseohver õige laiali lagunenu. Isegi laplased ohverdasid hobusid, kui neil see koduloom ka puudus. Ohverdamiseks ostsid nad hobuse muulastelt (U. Holmberg, Lappalaisten uskonto, l. 27). — Kesk-Euroopas ohverdati muiste niisama hobusid; hiites peeti iseäralikka valgeid hobusid.

Kuna Võnnus hobusejumalale hobune ohverdati, kõneleb Kraasna maarahvas ka hobusejumalast, aga laseb talle kolm kukke kahjaks tappa. Ei selgu meieaegsist teadetest, kes see hobusejumal on, see tähendab, kas ta ka muud nime kannab. Kraasna maarahvas ohverdas hobusejumalale kaks korda aastas: lihavõtte-nädala neljapäeval ja neljapäeval pärast mihklipäeva, ja nimelt laudas. Sinna tuli majarahvas kokku, laotas laudlina sõnniku peale, pani söögid laudlinale. Peremees viis kulbiga kausist kukeliha ja leent nurka jumalale, niisama ka ohvrijooki. Seepeale hakkas pere sealsamas ülejäänud toitu sööma (Dr. Kallas, Kraasna Maarahvas, l. 84). (Järgneb.)

---

## Eesti koolide jaoks uued raamatud teoksil.

Meie koolides peab õpetus sügisel emakeeles algama. Selleks läheb meil nii mõnegi aine õpetamisel uusi eesti-keelseid kooliraamatuid tarvis, sest et seesugused raamatud tänini osalt on puudunud, osalt ka on vananenud ja õpe-

kavadele ei vasta. Et seda puudust kõrvaldada, on kooliõpetajate keskel, niipalju kui senini kogutud teadete põhjal võimalik on otsustada, üsna elavalt õpiraamatuid kokku seadma hakatud. Tahaks loota, et kooliraamatute kirjastajad niisama agaralt nende kannul sammuksid.

Iseäralist elavust on Eesti keele õpetamise alal märgata.

J. S p e e k'il (Narvas) on käsikirjas valmis „Meie esimene raamat“ (aabits).

M. K a m p m a n n'il (Tartus) valmib Eesti aabits kodule ja koolile, mille ta oma „Koduõpetuse“ järele kokku seab.

Peaaegu juba valmis on A. R u l l'il (Tartus) „Kooli lugemiseraamat, I kooliaasta“. Peale selle on tal veel kolme- ehk neljavihuline kooliraamat „Kirjalikud harjutused“ teoksil ja edaspidi mõtleb ta „Keeleõpetuse“ kokku seadmisele asuda.

A. P l o o m p u u'l (Tallinnas) on pooleli tema „Ilukirjutuste“ lisaks niisugune töö, mille järele laps trükitud kirjast ära kirjutades Eesti keele õigekirjutuse kätte õpiks.

E. P e t e r s o n (Tallinnas) seab „Eesti keele kirjalikud harjutused“ kokku.

J. J õ g e v e r (Tartus) valmistab „Eesti keele grammatikat keskkoolidele“.

Ka Vene keele õpetamise algastme jaoks on uusi raamatuid teoksil.

Pea lõpulikult valmis on J. S p e e k'il (Narvas) „Первый учебникъ русскаго языка для эстовъ (азбука и книга для чтенія, I годъ)“.

Eestikohane Vene keele õperaamat algkoolidele on J. K o p p e l'il (Moskvas) valmistusel.

Ka E. P e t e r s o n (Tallinnas), niisama H. T u r p (Viru-Jakobis) on Vene keele õpiraamatu algastme kokku seadmisele asunud.

Eesti kirjanduseloo alal näib üksnes M. K a m p m a n n kooliraamatut valmistavat. Temal on käsil „Lühike Eesti kirjanduselu kõrgematele algkoolidele, kaubanduse- ja põllutöökoolidele“.

Maadeteaduse õpiraamatuid on järgmised kooliõpetajad kirjutamas:

S. S ü t t, P. M i t t ja D. K o p p e l (Võrumaal) on ühte heitnud, et rahvakoolide jaoks 3-jaolist „Kodumaa geograafia't“ kokku seada. I kontsenter — õperaamatuks II klassi jaoks (on P. M i t t'il juba valmis), II konts. — õper. IV klassi jaoks ja III konts. — õper. kõrgemale algkoolile ja käsiraamatuks kooliõpetajale.



J. S p e e k'il (Narvas) on alustatud „Geograafia rahva-koolidele“. Esialgu on ta aga selle töö seisma pannud, kuni küsimus õpekava poolest selgub.

M. K a m p m a n n valmistab raamatut „Kodumaa tundmise õpeviis“.

Ajaloo raamatute kirjutamine ei näi koolimeeste poolt iseäralist tähelepanekut leidnud olevat.

Üksnes R. S u m m e r mõtleb Venemaa ajalugu valla-, kihelkonna- ja ministeeriumikoolide õpekava piiride kohaselt kokku seada.

Usuõpetuse alal on järgmised tööd teoksil:

J. W a r i k'ul — kirikulugu keskkoolidele ja

L. R a u d k e p p'il — piibliteadus. Viimane töö on ligikaudu juba valmis.

Matemaatika- ja füüsikateaduse vald on omale õige mitmes kooliõpetajas õperaamatute valmistajad leidnud.

Rehkenduse-ülesannete kogu kirjutab Oskar Perli (Tallinnas), kuna

M. O k a s (Rõbinskis) juba mõne aja eest „Arvlemiseõpetuse“ kokkuseadmisele on asunud. Esimene osa sellest rehkenduseraamatust on täiesti trükivalmis.

J. D e p m a n n (Jamburis) kirjutab „Geomeetria algõpetust“ (propedeutiline kursus) esimeseks geomeetria tutvustamiseks koolis ja kodus.

Victor N e g g o (Tallinnas) kavatseb Kapp'i geomeetria, mis kihelkonnakoolide jaoks kirjutatud, uues trükis välja anda.

F. V. M i k k e l s a a r (Antslas) annab oma venekeelse raamatu „Учебникъ геометрии для высшихъ начальныхъ училищъ, часть I: подготовительный концентръ“ kõrgemate algkoolide I klassi ja kaheklassiliste koolide II klassi jaoks Eesti keeles välja.

O. P e r l i (Tallinnas) kirjutab geomeetria keskkoolidele ühes trigonomeetriaga.

J. D e p m a n n (Jamburis) kirjutab alamate põllutöö-koolide õperaamatute eeskujul „Füüsika algõpetuse“, mis meie algkoolide, kursuste ja iseõppijate sellekohaseid tarvidusi täidaks.

Victor N e g g o (Tallinnas) mõtleb kirjutada „Füüsikaõpetuse kaubandusekoolide jaoks“, mida ka kõrgemates algkoolides võiks tarvitada.

Looduseteaduste alal on koolide jaoks vähe uut valmimas. Ainult A. B a c h'il (Tartus) on keskkooli alamatele klassidele tarvilik õpiraamat „Inimese“ üle kokku seatud.

J. W. Weski.

# Keel ja kiri.

## „O sõnastiku“ puhul.

Dr. L. Kettuse arvustuse (v. Eesti Kirj. nr. 3, lk. 139) kohta Aavik-Ridala „O sõnastiku“ üle oleks mul järgmist tähendada.

1. Et esimeses seda laadi teoses eksimusi võib juhtuda, seda oleme oma sõnastiku järelsõnas ette näinud. Neid ei ole õnneks palju — Kettunen märgib ainult 22, millest mitmed selle läbi on tulnud, et mõttesse ei tulnud neid vastavate Soome sõnadega ühendada (nagu näit. *piso-händ*, kus *piso* sama mis Soome *piskuinen*). Need eksimused muidugi tänuga parandatakse uues täiendatud trükis.

2. Neist tuleks aga eraldada 5 sõna, nimelt 1) *aru*, mis küll tuleb sõnast *arvo*, aga kõlgis sõnus, kus lõpp -vo on -u'ks muutunud, jäeti põhjusemõtteliselt u; 2) *pakku* ja *valu* (valutamine) on teadlikult u'ga, lihtsalt et vahet teha tüvede *pakko* ja *valo* (valgus) vahel; 3) *ennego*, *otsego* — ka tahtlikult ja teadlikult o-lõpuline, siin Lõuna-Eesti ja vanema kirjakeele järele käies, kus need sõnad nimelt on o-lõpulisel.

3. Lõuna-Eesti murrete toetust o asjus tuleb ainult nii mõista, et seal üleüldse o on olemas kaugemal esimest silpi.

4. Muidugi ei või mõelda, et iga keeletarvitaja peaks korraga pähe õppima kõik 500—600 sõnatüve, kus o kaugemal esimest silpi esineb, vaid see teadmine kujuneks pikkamisi, vähehaaval, lugedes aastate kaupa elustatud o-dega kirjandust, mille soetamiseks, tõsi küll, mitmed, sellest elustamisest huvitatud kirjamehed peavad need o-d ära õppima, mis vaeva nad asja heaks enda peale teadagi ei keeldu võtmast.

Dr. Kettunen näib o elustamist raskemaks kujutavat, kui see tõepoolest oleks. Joh. Aavik.

## Mõned märkused eelseisva küsimuse asjus.

Kui silmas pidada, et Aavik-Ridala „O sõnastik“ ülepea ainult 4 väikest lehte paks on ja o-lised sõnad, kust L. Kettunen väärarvused ette toonud, temas õieti üksnes 4½ lehekülge täidavad, siis langevad vigasteks märgitud sõnad (kokku 23), millele lähemal vaatlemisel veelgi lisa leiduks (näit. *nendago*, *nago*, *mihoke*, *sihoke*), ikkagi päris raske koguna vigadepoolsele vaekausile, nii et ütlused, eksimusi „ei ole palju“, vaid „ainult 22“, asjata liig tühisekspidavalt on öeldud. Ja kui eelnim. eksimuste juure veel vähemalt veerandsada sõnatüve arvata, mille kohta autorid ka ise kahevahel, siis tõuseb o ehk u poolest alles selgitamata sõnakujude arv üle 50, s. o. ulatab 9 protsendini kõigist ülesloetud o-listest sõnadest. Seda arvu ei saa kaugeltki mitte väikseks tunnistada! Ja kui juba o elustusemõtte meieaegsed õhutajad ise o ja u vahel kindlat raja ei ulata fikseerima, kuidas loodavad nad siis omale o-teadlikka poolehoidjaid suuta võita!

Autorid tähendavad, et o elustamise püüdes neid kaunid põhjused juhtivat: sõnade vahetegemist hõlbustav otstarbekohesus, o ilusam kõla-

vus ja o varem tarvituselolek; kuid neid põhjusemõtteid ei võta autorid ise mitte küllalt peenele kaalule. Needsamad keelemehed ei pane muil juhustel sõnades vahetegemise püüde peale mitte just rõhku, vaid eden-davadki veel sõnavormide kokkukäivust: näd ei hooli näit. sellest, et nimisõna osastav „teid“ ja „kuid“ kokku käib asesõna „teie“ osastavaga ja sidesõnaga „kuid“, ei küsi isegi, et keeles näit. sõnadel „vaid“ ja „kohe“ juba üks tähendus olemas, vaid püüavad neile sõnakujudele veel teise tähenduse juure elustada jne. Ehk mis kasu olekski näit. sellest, et kunstlikult tahetakse senises sõnas „valu“ (varemalt ainult „valo“) kaks kuju maksma panna: valu = valutamine ja valo = valgus, kuna kolmas sõna „valu“ > „valo“ = valamine (näit. valukuur, Giesserei), millest autorid vaikides mööda lähevad, o ehk u poolest otsustamata jäetakse? Näib, nagu oleks otstarbekohasuse - põhjusemõte siin ainult ettekäändeks valitud, kuna selle aset tõepoolest aina tuju ehk juhuslikkus täidab, sest niisama hästi oleks võinud „valu“ = valgust ja „valo“ = valutamist tähendama seada. Niisama juhuslik on ka „pako“ ja „paku“ vahe fikseerimine. Ja kui otstarbekohasuse sildi all eeltäh. viisil vahetegemise püüdele lõpuni truuks oleks tahetud jääda, siis oleks ka (pea)aj o ja aj o (jää) vahele vahe pidanud tehtama.

Vist küll ühesuuruse eduga võib selle poolt ja vastu vaielda, kas o just keelelist ilu edendab. Kindel on ometi see, et u-st lohaka, hoolimata väljarääkimise teel rahvakeeles vahel o on saanud (näit. loisk pro lüisk, moda pro muda). o tarvituselevõtmise tahab siis lohakale väljarääkimisele maad tasandada ja julgustada.

Mis ajaloolisesse o elustamise põhjusesse puntub, siis jätab keele ajalugu keeleteadlastele o ja u asjus paljudel kordadel vastuse võlgu, nagu L. Kettunen selle peale juba tähendas, ja siis käiakse luulerada ehk lepitakse küsimismärkidega ehk avatakse tarvitamisevõli o-le ja u-le kõrvuti. Seeläbi kaob võimalus o-d ja u-d sõnades punktipealt fikseerida. Vahel annabki küll keele ajalugu kindlalt kas o või u kätte, siis aga jätvad autorid need andmed kõrvale (näit. mihoke, kuhu ajalugu o asemele u käsib seada: missugune > misuke > mihuke) või tarvitavad selle asemel „tahtlikult ja teadlikult“ just vastandit, nagu eespoolgi selgus.

Nagu juba H. Prants varemalt („Eesti Kirj.“ 1915, lhk. 256) on tähendanud, polnud juba 48 aasta eest, mil u alles hakkas ülekaalu o vastu oma kätte saama, Dr. Hurti o- elustamisel tagajärgi, veel vähem võib see püüd nüüd teoks kujuneda. Selle vastu sõidib rahva kõnekeele foneetikaline arenemine o poolt u poole. Tarvitseb ainult kuulatada, kuidas rahvas tihtigi näit. „soolu“, „pikoolu“ ütleb, mitte aga „soolo“ ega „pikkolo“. J. Aavik loodab aga rahva hääldamisest mööda minna ja keelele kunstlikku hääldamist ette kirjutada, kui ta ütleb („Eesti Kirj.“ 1916, lhk. 100): „Kiri hakkab siis kõnekeele ja häälmise peale mõjuma ja seda enda järele modifitseerima, kui publikumis teadvus kujuneb, et nii peab kõnelema kui kirjutatakse (järellikult ka o poolest).“ Hakkame meie aga nii kõnelema kui kirjutatakse, kas on see siis enam eht ja õige Eesti keel?!

Ei, meil ei tule oma kõnelemist mitte kirja järele seada, vaid ümberpöörult.

Kui mõõdupuuks võtta, et iga tööd tema kasulikkuse järele hinnatakse, siis ei tule o elustamise katsed mitte üksnes täiesti tulutuks arvata, vaid isegi kahjulikuks, asjata segadustsünnitavaks eksperimendiks. Selgitud ootamas on küllalt muid keeleküsimusi, mille lahendamine meid keele rakendamises edasi viiks.

J. W. Weski.

---

## Kirjandusline ülevaade.

„Linda“ (1879—1895). Eesti kaubalaeva seltsi ajalugu. Üks ajaloolik lugu Eesti rahva elust, ja näitus, kuidas parteilik vihavaen kõige paremad ettevõtted hukkaajada ja rahva kahjuks mahakiskuda võib. Seltsi protokollide ja tegevuse raamatude järele kokkuseadnud, Tallinnas, Novembri kuus 1895. a. M. J. Krupp. Tallinnas, 1914. a. 80 lehekülge. Hind 80 kop.

Eesti rahva arenemiseloo on „Linda“ seltsi asutamisel ja ta käekäigul iseäraline tähtis ja tuntav ase. See oli üks nendest esimestest ühistest ja üleüldistest ettevõtetest, milles Eesti ärkamiseaja liikumine viimase aastasaja teise poole keskel välimiselt ilmus. Teised kaks olid: Eesti Kirjameeste Selts ja Aleksandri kooli asutamise püüe. Nende kaudu avaldas end Eesti rahvusetunne kõige esite nähtavalt ja mõjuvalt. Ning asutamise ajal pandi kõigi nende ettevõtete peale väga suuri lootusi — seekord hea õigusega, kõige suuremaid otse „Linda“ peale, millest mõeldi, et see „kulla ja hõbeda jõge Eesti maa randa“ pidi juhtima. Aga just „Linda“ käekäik kujunes lühikese rõõmsa alguseaja järele täitsa kurblooliseks; ta elutses viletsalt tosin aastaid ja kustus siis, kõigiti kurba mälestust järele jättes. Ja sellest ajast peale on „Linda“ seltsi elu ja olemine oma rahva ja veel enam võraste juures nagu mõneks kehastatud äpardusekujuks saanud; seda on tõenduseks võetud, et eestlased ei oskavat oma asju ajada. Nõnda andis „Linda“ seltsi asutamise ja elutsemise lugu koguni vastandilise tagajärje, kui seda asutamisel arvati ja kindlalt loodeti. Ta saatis meie rahvale suure ainelise, veel suurema kõlblise kahju.

Ometi on see „Lindale“ osaks saanud nukkamõistmine suurelt jaolt ühekülgne, osalt koguni ülekohtune. Sest „Linda“ elu ja olu oli ikkagi p a r e m, kui see arvamine, mis temast järgi jäänud. Ettevõtte isenesest oli aus, kõrge ja tähtis; kuigi see o t s e k o h e s e l t üsna äpardas, on ta ometi k a u d s e l teel meile mõndagi head ja tulusat toonud ja asju loonud, millest meie rahvale mõrudate mälestuste kõrval ka mõnusaidsid ja magusaidsid alles on jäänud.

Sest „Linda“ tegevus pani tükil ajal rahva meele helevusele, tekitas temas rohket isamaalist tunnet ja vaimustust, saatis elu ja liikumist.

Koosolekute ja nendel peetud rohkete kõnede kaudu (seltsi alguse ajal) laiendati oma jagu rahva silmaringi ning harjutati teda seltsielust enam osa võtma, kui seni oli sündinud. Harilik nähtus on aga inimeste elu ja tegevuse juures, et halba ikka hoopis rohkem tähele pannakse ja meeles peetakse kui head. Nõnda on asi ka „Linda“ looga. Sellepärast oleks küll õige ja kohus, nimetatud ettevõttes ilmsiks tulnud valgusekülgil edaspidi hoolsamalt vaadelda kui ta eksimisi ja äpardusi, ta head vilja paremini hinnata, kui et senini harjunud moel vigasid hurjutada.

Selle juhtmõtte järele püüdis nende ridade kirjutaja käia, kui nelja aasta eest temale ülesandeks sai „Linda“ ajaloost kirjeldust valmistada. See ülesanne oli küll õieti raske ja keeruline, tükati otse „musta kasuka pesemise“ moodi. Sest suured kuhjad teatusi, mis „Linda“ käekäigust tema tegevuse aegses Eesti ajakirjanduses olemas, käivad suurelt jaolt otse risti üksteise vastu. Ja ka need teated, mis veel elus olevate seltsitegelaste käest sain, läksid väga suuresti üksteisest lahku, selle järgi kuidas keegi asja peale vaatas. Kõige suuremaks takistuseks oli nähtus, et seltsi asjaajamise tundmaõppimiseks otsekoheleid kirjalisi algallikaid, seltsi protokollisid ja ka muid ajakirju, kuskilt kätte ei saanud, ei teatustki, kuhu need jäänud. Alles kui juba rasmatu viimne poogen trükkis oli, sattusin pooljuhtumisi seltsi lõpetamiskomisjoni ärraamatute jälgile ja sain neid lühikeseks ajaks näha ning lugeda (käest ära ei antud neid mingil tingimisel). Võisin ainult sealsamas nendest mõne märkuse teha. Kuid palju tarkust sealt saada ei olnud. Ja et raamat ligikaudu valmis, ei võinud sellele enam suuremaid täiendusi teha.

Selgelt tundes, et „Linda“ käekäigust veel väga palju teadmataks jääb, kirjutasin raamatu lõpul tähenduse: „Võimalik, et aeg mõnegi asja harutab, mis praegu udune on.“

Hoopis varemini kui aimata võisin, on see sündinud. „Linda“ seltsi eluloost ilmus pea teine raamat, mis küll alles mineva aasta lõpul müügile antud, aga, nagu raamatu esileht näitab, juba a. 1914 trükitud, nõnda selsamal aastal kui minu kirjutatud raamat. Kuid sedagi ütleb raamatu tiitel (ammuse mineviku pärandusena haruldaselt pikk), et töö juba ligi kahekümne aasta eest oli valmis tehtud, nii siis sellel ajal, mil seltsi lõpetamise asi alles käimas oli ning teadmised ja mälestused tema sündmustest tegelaste juures veel värsked. Asja tulu ja tähtsuse pärast tuleb tõsiselt kahetseda, et „raamatu kokkuseadja“ oma tööd varemalt avalikkuse ette ei toonud, mil „Linda“ lugu alles helevil oli. Siis oleks ta otse päevasünnimuseks olnud, raamatus leiduvaid teateid ning selles olevaid arvamiseavaldusi oleks võidud mujalt saadavate andmetega ja teiste tegelaste teatustega võrrelda, nõnda nende väärtust õieti hinnata, ja sellest oleks asjale vaheast mõnda tegelikku tulu tõusnud.

Nüüd ei saa seda kahjuks mitte enam loota. Sest sündmuste peale, millest juba terve rahvapõlv möödab, on nõnda-öelda „rohi kasvanud“, suurem osa seltsi tegelastest on surnud (mineval sügisel ka asutaja Eslon, kelle sõna seltsi asjade kohta palju kaalus); alles elavatel on terve asja-

käik enam-vähem ununud, oma jagu ka vastumeelseks läinud, nii et sellest enam palju kuulda ega kõnelda ei tahetagi.

Sellel põhjusel ei leia raamat enam kaugeltki seda vastukaja, mis ta oleks äratanud, kui ta „kokkuseadmise“ järele kohe oleks ilmunud. Mis aitab nüüd veel raamatus lhk. 55, leiduv kurtmine, et „Eesti rahva vaesed lapsed ja lesed naised nutavad praegu oma kaotatud kopikaid taga, mida nende isad ja mehed vaeva ja higiga on korjanud ja „Linda seltsi“ kapitaliks kogunud, mis nõnda suure kelmusega ja vägivallaga on ära raisatud saanud?“ Selle asja parandamine — kui see üleüldse võimalik oleks olnud — on nüüd ajast ja arust. Sest raamatu kirjutaja õige pikalt ja haruldase hoolega kokkuseatud arve tegemisel (isegi summad alla rublalisi on üleval) seltsi lõpetamiskomisjoni tegevuse kohta, mille järgi „35.482 rubla 92 kopikat alles lõpekomisjoni hoiu all seisab — kui see veel osadeks pole tehtud? — Sellest summast saaks aktsionärid veel 18 rubla 34 kopikat aktsia kohta“ — on nüüd ainult „akadeemialine väärtus“; tegelikku tulu ei tule sellest enam kellelegi“. See raamatu kirjutaja vali süüdistus ei too „äräpühitud summasid“ mitte enam tagasi ega anna sedagi lootust, et nimetatud loosse veel selgust võiks saada.

Kuna nõnda raamatu hiline ilmumine ta ligema otstarbe (mis siht raamatus õige tuntav on), — lõpetamiskomisjoni tegevust paljastada ning ta hoiu all oletatud rahasummat veel välja pärida, — ära on rikkunud, jääb temale ikkagi õige suur ja rohke väärtus. Sest selles on üsna hulk teateid ja kujutusi „Linda“ seltsi asjadest esimest korda algallikate järgi trükkis avaldatud, nõndaviisi teadmisi seltsi elust ja olust, välimisest käekäigust ja sisemistest sündmustest, palju ja mitmetpidi täiendatud. Raamatu kirjutajal M. Krupp'il oli seda võimalik teha, enam kui kellelgi teisel, sest tema on ainuke seltsi tegelane, kes tervel seltsi eluajal, algusest lõpuni, selles mitmes ametis kaastegev oli, nimelt kaua kirjatöötajana ja raamatupidajana, viimaks juhatuseliikmena. Nõndaviisi seltsi asjaajamisega ligemas ühenduses olles võis ta oma kirjeldusi, nagu ta ise ka ütleb, „seltsi protokollide ja ärraamatute järgi“ valmistada. Ning nende käsitamises on ta tõepoolest usin ja hoolas olnud.

Kuid rohkem tähtsust, mis M. Krupp'i kirjeldustel nimetatud asja kohta on, vähendab ometi kahjuks väga suurelt asjalugu, et tema, kes tegevuses ise mõndapidi osaline olnud, sündmuste hindamisel mitte küllalt erapooletu ja õiglase pole suutnud olla, vaid asju eestkätt oma prilli läbi on vaadeldud. Ta on seltsi tegelasi nende hindamisel päris põlise kava järele kindlalt klassidesse jaotanud. M. Krupp'i arvates on ühed täitsa tublid ja läbiausad mehed, kes „seltsi elu eest tõemeelega on võideldud“, teised, „kes seltsi iga hinna eest surmata on püüdnud“, või kahepaiksed, kes „kui lambakari suurema kisa järgi jooksnud“.

See hindamine on muidugi mõista M. Krupp'i seisukohast sündinud ning ta on selle juures kummastki leerist kavaliselt neli liiki loonud; kui õige ja kohane see liigitamine on olnud, tundub tükati väga küsitav

olevat. Vististi on paljude vaade asja kohta teine kui tema oma, kelle meele nimelt see asjalugu väga kibedaks on teinud, et ta seltsi viimasel eluaja järgul (kus peadirektoriks oli saanud) kõigest väest veel seltsi edasikestmist püüdis, kuna aga vastane vool oma enamuse mõjul seltsi otsustas lõpetada. Ja tuntud lugu on, et inimesel väga raske on iseõnese asjus erapooletu olla.

Teiseks raamatu puuduseks tuleb lugeda, et kuna selles igasuguste arvudega seltsi tegevuse kohta väga helde on oldud, vahel niisuguseidki ette on toodud, mis asjaolu selgituseks koguni väärtuseta, mõnest teisest kohast aga ainult üleüldiste ütlustega mööda on mindud, kus ometi arvudega tõendust hädasti vaja oleks olnud. Raamat ei täida oma tiitlis olevat lubadust, „Eesti kaubalaeva seltsi ajalugu“ olla, mitte öieti. Sest mitmedki järgud seltsi tegevusest, nimelt ka Tartu halekuulsa abikontori asi, on peaaegu kõrvale jäetud. Veel võõrastavam on vaikimine ajajärgust a. 1887—1890, mil seltsis täis diktatuur maksis, mil koosolekuid ei peetud ega ajalehtedes midagi seltsi asjadest ei teatatud, vaid direktor Tulpas asju täitsa üksi ajas. See „Linda“ tegevusejärg seisab paksema udukatte all kui kõik muud, ning kuna M. Krupp'i käes siis raamatupidamine oli, oleks ta võinud asjalooesse oma jagu valgust saata. Aga ta on selle tegemata jätnud; kiidab üksnes, et seltsi asi siis „hiilgavaile radadele oleks võinud minna“ (lhk. 52). Oleks nõnda olnud, siis jääb täitsa mõistatuseks, kust see võis tulla, et juba järgneval 1891. a. seisukord nõnda lootuseta leiti olevat, et peakoosolek otsustas seltsi lõpetada, ainult ühe hääle vastuseisemisel.

Ka mitmes muus asjas oleks raamat palju võitnud, kui ta kirjutaja enda arvamide, otsustamiste, hindamiste ja pahandamiste asemel rohkem asjalikka teateid oleks pakkunud, mida temal ometi seltsi asjakirjade järgi rohkesti käes oli.

Raamatu esimeses osas on ta seda küll kaunis rahuloldavalt ja asjaliselt teinud ning selle osa lugemine äratab siis ka hea tundmuse. Iseäranis suur väärtus on aga raamatu lisal, lehek. 66—79. Selles leidub seltsi tegevuse „läbikatsuja komisjoni“ aruanne 1882. ja 1883. aastast, nõnda ajast, mil seltsi asi hakkas nurja minema, peslegi veel nii põhjalikult, et seda pärast enam parandada ei saadud. Siin on õnnetu seltsi õnnetu asjaajamine otse algkirjade järele pagu päevapiltlikult meie silma ette toodud. Kurbtusega ja kahetsusega näeme sellest, kui suur kerge-meel, lohakas ja hooletus seltsis on valitsenud. Ei tahaks seda uskadagi, aga seltsi oma aktid ei luba kahelda. „Peakoosolekute protokollid raamatuid on kolm olnud, millest kaks praegu olemas on, aga kolmas on laeva kontoraamatuks tehtud ja protokollid lehed välja käristatud. Ehk küll protokollid raamatuid kolm olnud, ei lähe algupäralistega — ega ka iseeneses — ühte, sest et need algupäralistest iseäranis tahtmisega on välja kirjutatud, mida mõned järelejäädud lehed tunnistavad — nii on see asi täitsa kaelakohtu väärt... Et laenuandmise juures seaduse peale pole vaadatud, vaid aga raha juhtumise kombel välja antud, ilma mingi-

suguse kindlustuseta . . . Tartus on hoopis põhjuskirja vastasel viisil toime-  
tatud. . . kviitung välja antud ja pärast allkiri jälle maha kustutatud —  
seesugune toimeetus on täieline võltsimine. . .“ Nõndaviisi asju ajades  
pidi selts raisku minema, kuna isegi nii valjud arvustused ja paljastused  
parandust ei toonud.

Kokku võttes võib selles ikkagi öelda, et M. Krupp oma raamatu  
avaldamisega meie kirjanduses hea teenuse on teinud, sest selles on  
„Linda“ looga tutvustamise kohta väga palju ja väärtuslist materjali  
unustamisest päästetud ja tulevikule alles hoitud.

See raamatu sisu kohta. Ta koorest — keel, kõneviis jne. —  
võib kergelt mööda minna, sest seda nüüdse aja mõõdupuuga hindama  
hakata oleks ülekohtune. Ta on üle 20 aasta nõndaviisi kirjutatud,  
kui siis üleüldiselt sarnastes kirjades tehti, nimelt keeleliselt tuntavalt  
germanismuse mõju all olles. Seda näitavad ju mõned ettetoodud välja-  
võtted; olgu siin veel kolm näitust ühelt leheküljelt (33). „Ennast  
äratananud“ — „prahi maha teinud“ — „sai toimepandud“. See kõik ei  
sega aga arusaamist, vaid raamatu kõne- ja kirjutuseviisi on otse omane  
sellele ringkonnale, kellele ta määratud . . .

H. Prants.

### Õiendav näpunäide Kunderi „kastooröli“ kohta.

Minu arust ei ole Kunder „kastooröli“ defineerimises mitte ise-  
seisev olnud, vaid Baltis tuttava Bruttani saksakeelse looduseloo järele  
käinud: Sein Pelzwerk bildet einen wichtigen Handelsartikel und das in  
besonderen Drüsensäcken enthaltene Bibergeil oder Kastoröl  
ein vorzügliches Arzneimittel.

J. Ratas.

---

## Teated.

31. märtsil muudeti Tallinnas endine Eestimaa Rahvahariduse-seltsi  
Kirjanduse-haruselts Tallinna Kirjanduse Seltsiks ümber.  
Esimeheks valiti Ed. Hubel (Mait Metsanurk), sekretäriks J. Lintrop.

\*

Soome senat on Soome Kirjanduse Seltsile tänavu  
18.000 marka abiraha määranud.

\*

Meie elukutselised kirjanikud Eduard Wilde ja Friede-  
bert Tuglas, niisamuti ka tuntud seltskonnategelane ning ajakirjanik  
Mihkel Martna, kes sunnitud olid üle 10 aasta väljamaal elama, on  
pärast Vene riigikorra uuenemist kodumaale tagasi tulnud.

\*

Eesti kirjaniku krahv Peeter Manteuffeli surmast sai 26. aprillil  
75 aastat mööda, niisama 23. mail s. a. Saaremaa kirjaniku ning Kure-  
saare „Eesti Kirjanduse Seltsi“ asutaja J. V. L. v. Luce surmast.



Jakob Tamme surmast saab 13. juulil 10 aastat, Kristjan Jaak Petersoni surmast 23. juulil 95 aastat, H. Stahli surmast 6. juunil 602 aastat.

\*

5. juunil 1857, siis 60 aasta eest, ilmus Pärnus J. V. Jannseni toimetusel esimene „Perno Postimehe“ number.

\*

Eesti teatrite olukorra selgitamiseks ja näitelavategelaste elujärje korraldamiseks peeti 2. ja 3. mail Tallinnas esimene elukutseliste Eesti näitlejate ja teatritegelaste kongress ära.

\*

Aprillikuul pandi Peeterburis Soome kunstinäitus toime. Näitu- sele oli 39 kunstnikku oma tooteid välja pannud.

\*

Aprilli- ja mai-kuul (kuni 14. maini) peeti Tallinnas Eesti kunstinäitus ära, mis ärevate aegade peale vaatamata rohke tähelepaneku osaliseks sai. Välja pandud oli 238 numbrit; neist osteti üle 50 töö ära ja maksti nende eest enam kui 6000 rbl.

\*

Tallinnas asuv orelikunstnik ning helilooja P. Süda on ettepaneku saanud oma helitöösid lubada Pariisis ilmavas orelikompositsioonide-kogus ära trükkida.

\*

Tallinna muusikamees Otto Hermann on, nagu „Tall. Teataja“ kuuleb, suurema helitöö, sinfooniaalse poemi „Pimedusest valgusele“ komponeerinud. Helitöö on suurele orkestrile kirjutatud ja kujutab rahvaste võitlust vabaduse eest.

\*

Mai-kuu algusest saadik on Tartus ja Tallinnas suvine sinfooniaorkester igapäev kontserta andmas — Tartus „Vanemuise“, Tallinnas „Estonia“ eestvõttel. Tartus juhatab kontserta J. Avik, Tallinnas R. Kull ja M. Lüdig. Kumbki orkester on 38-liikmeline.

\*

12. mail suri Eesti Kirjanduse Seltsi kausaegne esimees ja auliige, sügavam Eesti kulturaloo tundja V. Reiman. Tema põrm sängitati 18. mail Kolga-Jaanis, kus ta õpetaja-ametit pidas, rohkete auavalduste saatel maamulda.

\*

Eesti kooliküsimuste harutamiseks ning selgitamiseks peeti Tartus 7.—9. aprillini rahv. hariduse kongress ära. 14. mail järgnes sellele Rakveres Eesti kooliõpetajate saadikute koosolek, kus Eesti Kooliõpetajate Keskliit asutati, millesse tänini umbes 1000 kooliõpetajat on ühinenud.

\*

Eesti Rahva Muuseumi maja ehitamise heaks on tänava riigiuuenduse algusest saadik mai-kuu lõpuni ligi 35.000 rbl. vabatahtlikult annetatud.

\*

Historiallinen Alkakauskirja viimne vihik avaldab Dr. H. Ojansuu sulest seletuse Tallinna nimede kohta.

\*

Lundi dotsendi H. Lindrothi sulest on pikem kirjutus vanematest Eesti asundustest Rootsis ilmunud. Edaspidi sellest kirjutusest pikemalt.